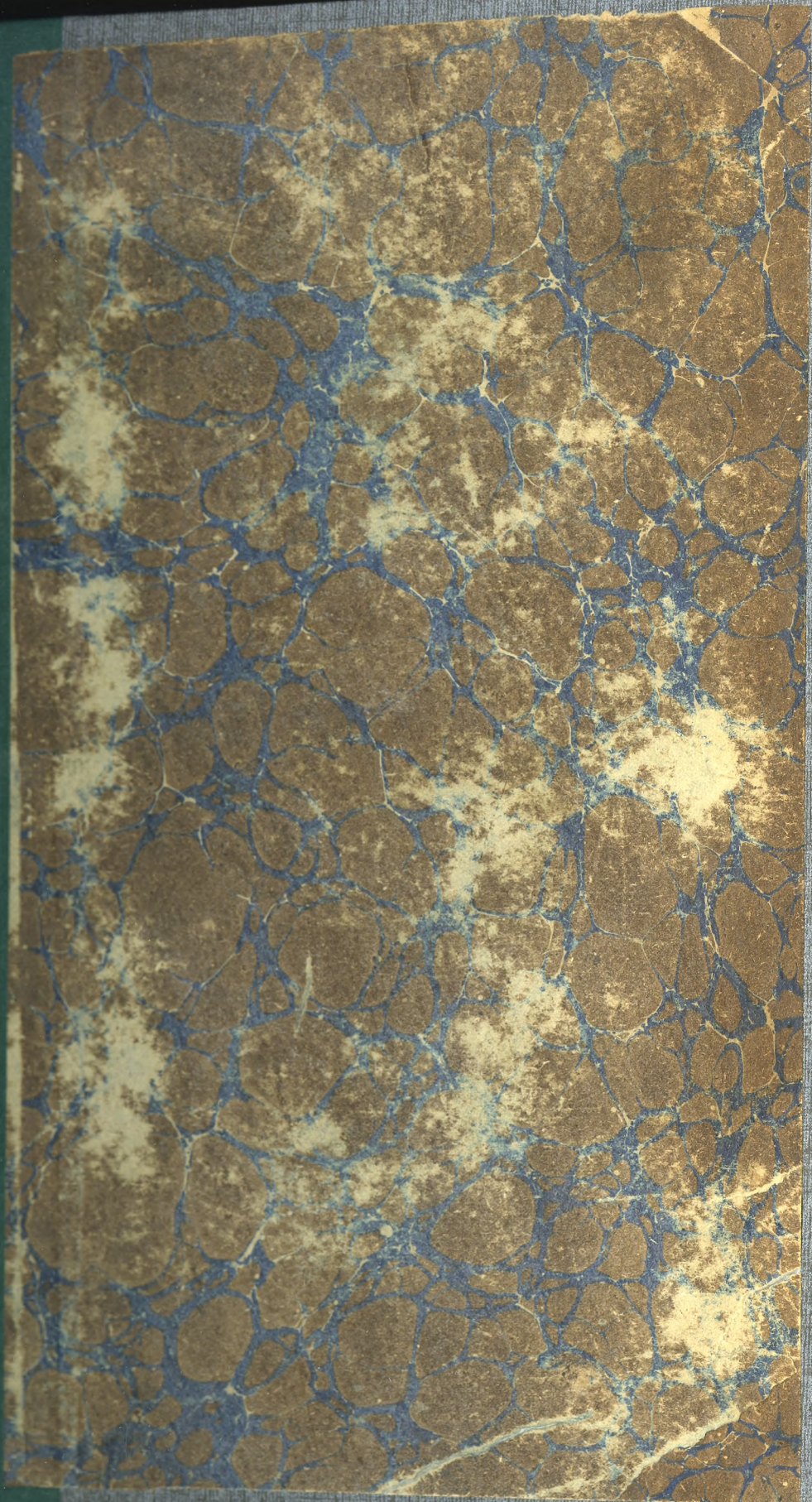

Politikai
röpiratok.

136.

136
1198

BOKROS ELEK

KOLOZSVÁR ALSÓ VÁLASZTÓKERÜLETE KÉP-
VISELŐJELÖLTJÉNEK

PROGRAMMJA

ES

SÁMI LÁSZLÓ

VÁLASZA A POLGÁRSÁG NEVÉBEN.

ELMONDATTAK

A VÁROSI VIGADÓ-TEREMBEN

1875. június 29-én.

10.

1875.

KOLOZSVÁRTT.

NYOMATOTT K. PAPP MIKLÓSNÁL.

BOOKS FOR

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

LIBRARY

ALUMNI

1892

CHICAGO

UNIVERSITY

OF CHICAGO

BOKROS ELEK

KOLOZSVÁR ALSÓ VÁLASZTÓKERÜLETE KÉP-
VISELŐJELÖLTJÉNEK

PROGRAMMJA

ÉS

SÁMI LÁSZLO

VÁLASZA A POLGÁRSÁG NEVÉBEN.

ELMONDATTAK

A VÁROSI VIGADÓ-TEREMBEN

1875. június 29-én.

1875.

KOLOZSVÁRTT.

NYOMATOTT K. PAPP MIKLÓSNÁL.

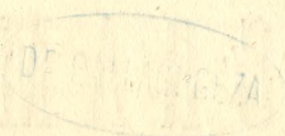
613952 004 61127

BOJKOS FELK

1870. évi október 10. napján

az alulírottak által

alulírottak által

alulírottak által

alulírottak által

alulírottak által

alulírottak által

alulírottak által

alulírottak által

alulírottak által

Midőn a kolozsvári szabadelvű párt választmánya engem a képviselő jelöltség elfogadására felszólított, mélyen megrendült egész valóm, mert éreztem azt, hogy e nagybecsű bizalom kiérdemlésére eddigelő még igen keveset tettem.

De elfogadtam a felszólítást, mert abban, hogy tisztelt polgártársaim egyértelemmel intézték azt hozzám, oly kötelezettséget láttam, a melynek teljesítése alól kivonni magamat erkölcsi lehetlenség volt; s elfogadtam azt, mert meggondoltam, hogy a harcban nemcsak kipróbált vezérekre és harcedzett katonákra van szükség, hanem kellenek oda olyan ujonczok is, kiknél a hadi tudományok teljességét az ügy iránti lelkesedés, s a veszélyekkel nem törődő önzetlenség pótolja.

A jelöltség elfogadására azonban nem csak a gyakorlatnál, hanem saját erkölcsi érzetemnél fogva is kötelességemmé lett az, hogy előadjam nézeteimet mindazokra nézve, a melyekben ha megválasztanak, önöket képviselni leszek hivatva. E kötelezettség sokkal inkább terhel engemet mint bárki mást, mert a míg a politikai veteránoktól senki sem kíván egyebet, mint véleménynyilvánítást azon kérdések felett, a melyek a jövő országgyűlés folyama alatt előreláthatólag tárgyalás alá kerülnek, addig nekem még ezen kívül saját egyéniségem, benső valóm megismertetése is kötelességem.

Igen, mert nekem nincs még olyan politikai multam, melyet jövőmért kezességül ajánlhatnék fel.

A férfi tettei képezik szellemének legbiztosabb ismertető vonásait, s a kinek különböző esetekben tanusított magatartását, tényeit ismerjük, annak lelki alakja is előttünk áll.

Én ily tényekre vissza nem mutathatok, s épen azért feladatomnak ismerem most, e reám nézve oly ünnepélyes, s egész jövő életemre kiható órában megismertetni magamat, megismertetni öökkel politikai meggyőződésemet.

E kötelesség szigorú teljesítését még egy rajtam kívül álló körülmény is követeli.

Önök uraim az országos szabadelvű párt nevében hívtak fel engem, s én e czim alatt fogadtam el a jelöltetést. — E czim, ez elnevezés azonban még nem biztosíték arra nézve, hogy mi t. i. önök és én mindenben egy nézeten is vagyunk.

Sokan vannak uraim, kiknél a szabadelvű párthoz csatlakozás egyetlen indokát az a személyes bizalom képezi, melylyel a párt és kormány élén álló férfiak egyénisége iránt viseltetnek.

Teljes tisztelettel hódolok én is e férfiak államférfiai nagysága, bölcsesége, hazafisága és erélye előtt, s viszonyaink javulásának egyik zálogául te-

kintem őket, de midőn én mint a haza ügyeinek egyik bár mily szerény bizománysosa, midőn mint önök képviselő jelöltje alkotom elhatározásomat, akkor nem az egyénekbe vetett bár igen nagy foku bizalom, hanem csak a komoly megfontolásszülte meggyőződés vezethet engemet.

A szabadelvű pártnak egyetlen egy jelszava van, a szabadelvűség, s én e jelige hatalmának engedelmeskedem, midőn e párt hívének vallom magamat.

A szabadelvűség a legnemesebb fogalmak, elvek és törekvések általános érvényű megnevezése. — De épen mivel a jelszó már magában is hatalom, melynek szépsége csábit s varázsa hódít, magukhoz ragadták és használják azt olyan elvek és törekvések is, melyek a szabadelvűségnek ellenlábasai.

Alig hiszem, hogy legyen a politikában még kifejezés, melyet annyi ellentétes fogalmak gyűjtő neve, és annyi különböző törekvések palástja gyanánt használtak volna.

Épen azért nem elég azt kijelenteni, hogy én magamat szabadelvűnek tartom, hanem el kell mondanom azt is, hogy mit értek a szabadelvűség alatt én.

Nem elméleti contemplatiok azok, miket én itt önöknek el fogok mondani, hanem azon meggyőződéseim kifejezése, melyek bennem fennálló alkotmányunk intézményei, azok tovább fejlesztése iránt élnek.

Európa, s az emberiség történetében oly nevezetes 1848-ik év hazánkban is érvényre emelte a szabadság és egyenlőség magasztos elveit.

Áldott legyen élete, áldott legyen emléke azoknak, kik e szent eszmét nálunk élő valóvá tevék.

Az én polgári hitvallásom alapját a szabadság és egyenlőség azon szent elvei képezik, melyek az 1848-ik évi törvényekben vannak letéve.

A szabadság valóításának hazánkban mind a közjog, mind a magánjog terén már számos és a valódi szabadelvűség színvonalán álló biztosítékait birjuk.

Először is van koronás királyunk, kinek méltósága, szent személye sértetlen, s kinek nevét a szeretet s hódolat érzetével említem én is mint minden magyar most és mindörökké.

E király, kit a történelmi jog és isteni kegyelem bűvös palástja s a korlátlan hatalom minden csábjai vette körül, legjobb meggyőződésének szilárd elhatározásával lépett fel hazánk alkotmányos trónjára, s megkoronáztatva magát, képviselője lett azon valódi felségnek, mely a néptől veszi eredetét.

Ilyen király, Európa legalkotmányosabb uralkodója alatt lehetetlen hogy a valódi szabadság ígéret-országa el ne jöjjön.

Én, uraim, a király és az uralkodó ház iránti loyaltásban magam mellett látom hazám minden igaz fiát, de előttem senkit sem.

Van azután szabadelvű alakra fektetett képviseleti törvényhozó testületünk.

Van parlamenti felelős kormányunk.

Van megyei, városi és községi autonomiánk.

Van szabad sajtónk és annak biztosítására esküdtszékünk, van szabad egyesülési jogunk, s vannak olyan magánjogi törvényeink, melyeknek némely részei kiállják a versenyt sőt felühaladják tökélyben Európa bármely államának hasonló törvényeit.

Mindezek uraim egy óriási épületnek egyes részei. — Az alapszíkla szilárd, az alkotmányos monarchia elve az; a felett mint századok számára épített tömör falak emelkednek a magasba a képviseleti rendszer, parlamenti felelős kormány, önkormányzat, szabad egyesülési jog és a szabad sajtó. A boltívek, a tetőzet, s a remek mivű berendezés nagy része készen áll már. Fenn a legmagasabb kupola felett, közel az éghez áll a trón s rajta egy fényes felséges alak hirdeti a világnak, hogy ez épület a magyar állam palotája, melyben a szabadság és egyenlőség lakik.

A palota lakható már de még nem bevégzett egész. Hiányzanak néhol egyes zárkövek a boltozatokba s támaszlopok a viharok idejére.

E hiányok uraim azon intézmények és reformok, melyeket a szabadelvűség világánál utánpótolni és bevégezni a jövő törvényhozások feladata lesz

E reformok szabadelvű valóítását várom és reményilem én a szabadelvű párttól, ezért vagyok én annak hive.

E reformok szüksége és sorrendje felett különbözök lehetnek a nézetek s épen azért nem bevégzett rendszert akarok én itt feltárni, hanem csak egyes gondolatokat. Az én gondolatom szerint a szükséges reformok első sorában áll az országgyűlés felső házának korszerű rendezése.

Sem érdemünk, sem hibánk az uraim, hanem a század divatos iránya, hogy a szabadság czéje alatt mindent elkövetnek arra, hogy a képviselőházat lehetőleg korlátlan hatalommá tegyék. Ez iránynak lehet elméleti jogosultsága, nyitán abból a feltevésből indul ki, hogy a nép többsége által választott képviselőház valóban a nép többségének nézeteit és kívánatait képviseli, s hogy ennél fogva a választása által kapott hatalmat mindig a nép valódi érdekeiben használandja fel.

Ez elmélet azonban mint sok más hasonló nem talál teljes igazolást a gyakorlatban. — A képviselőház jogszerű bizományosa ugyan a nemzet többségének, de korántsem hű kifejezője mindig a valódi közvéleménynek is. — Számtalan olyan kérdés merül fel az állam életében, a melyre a közvélemény előkészítve, melyre a nemzeti meggyőződés még megalkotva nem lett. — Sze mélyes ambíciók, a legjobb akaratnak gyakran téves iránya, a pillanat meglepetései, s még sok más az elméletben nem ismert tények kiszámíthatlan befolyást gyakorolnak a képviselőház működésére, úgy hogy ezen minden emberi institutioval közös gyarlóságok következtében én még a népképviseletet magát sem óhajtom az absolut hatalom birtokában látni. — Minden hatalom hajlammal bír a terjeszkedésre, s e hajlam kiváló sajátja az államhatalom birtokosainak. — A képviselet mint a végetlen hatalommal bíró nép bizományosa legbiztosabb öre ugyan az egyéni szabadságnak mások ellenében, de közvetlenül semmi sem veszélyezteteti e valódi szabadságot annyira, mint maga a korlátlan államhatalom birtokába jutott népképviselet.

Én gyűlölöm a zsarnokságot, legyen bár annak neve Dionys vagy Areopag, Nero vagy római senatus — 14-ik Lajos vagy convent.

A magyar képviselőház, uraim, nem jutott még oda, hogy vele szemben az egyéni szabadságot védeni kelljen, de ezt nem alkotmányunk tökéletességének, hanem az eddigi képviselők bölcsességének, szabadelvű mérsékletének köszönhetjük.

Én azonban az egyéniségek garantiáját nem tartom elégnek, hanem az institutio tökélye által óhajtom biztosítani a szabadságot. E biztosságot reményelem én feltalálhatni egy korszerűen rendezett felsőházban, ezért kívánom annak mielőbbi szervezését.

Nálunk ma csak névleg létezik a két kamara rendszere, de tényleg és lényegileg hiányzik a felső házban mind az, a mi e házat a törvényhozás és kormányzás szerves, hatályos tagjává tehetné. E háznak tagja minden nagykoru magyar herceg, gróf és báró, tagjai a kath. felekezetek főpapjai és a főispánok. — Ez összeállítás egyáltalában nem felel meg a felső ház magasztos hivatásával egybekötött fogalmaknak.

A hazánkban három évtized óta lezajlott események, a politikai és társadalmi forradalom, az örökösödési jognak átváltoztatása a magyar aristocrazia egy számra nézve jelentékeny részét megfosztotta a vagyon és erkölcsi nagyság örökétől. Ezeknek a felső házban szereplése nem egyéb, mint a mult idők keserű paradiája; s habár szerencsére az elbukottak nagyobb része száműzte is magát a hozzá nem illő körből, de a törvényes oda tartozás elég arra, hogy e házat megfoszssa azon erkölcsi nimbustól, melylyel annak mint a historiai jogok s kiváló erények és érdemek képviselői gyülekezetének birnia kell.

A főpapságnak a felső házban részvétele ellenkezik egyfelől az állam és egyház jogkörének különválasztása iránt fennálló jogosult követeléssel, és ellenkezik a törvényben biztosított vallásegyenlőséggel, midőn csak is a katholikus felekezetek főpapjai birnak ott helyekkel. Végre a főispánok mint felsőházi tagok teljesen illusoriussá teszik magukat az intézményt, miután ők, kik a parlamenti kormánynak ideiglenes midőségben kinevezett hivatalnokai, vagy ha inkább tetszik öizalmi férfiai, sem elméletileg, sem tényleg nem birnak azazal a függetlenséggel, hogy annak a kormánynak és annak az alsó házi többségnek a szabadságra és a hazára nézve netalán veszélyes, káros, időelőtti vagy téves határozatai elien szavazzanak, a melyhez ők hivatalos állásuk tanúsága szerint maguk is tartoznak.

A főispánok tehát a felsőházban csak arra alkalmas eszközök, hogy a parlamenti kormány által az alsó háznál keresztül vitt javaslatokat a felső háznál is mielőbb megszavazni segítsenek.

Ez állapot tarthatatlan s az alsó ház tulsúlyának és rohamos haladásának mérséklése a valódi szabadság postulatuma lévén, én ohajtom és kívánom a felső háznak oly irányu rendezését, hogy annak alapját és főelvét a történelmi jog, s irányát a fontolva haladás képezze. Ohajtom azt a szabadság nevében, a melyet semmiért, még a népfelség korlátlan uralkodásáért sem cserélnék fel.

Ohajtom az önkormányzatnak nem csak fentartását, de fokozatos fejlesztését is.

Uraim! én oly város fia és polgára vagyok, melynek széles körű majdnem korlátlan autonómiája a középkor sötét századainak homályában veszi eredetét. — Olyan városnak, a melynek autonómiáját soha még a gyakran korlátlan önkényvel uralkodó nemzeti fejedelmek, sőt az 1848-iki eseményeket követő évek rendszere sem fenyegette, nem korlátozta annyira, mint azt szabadelvű alkotmányos törvényhozásunk és kormányunk tevő.

De azért még sem e város elvesztett kiváltságos szabadalmi, nem ennek élénken érzett sérelmei, hanem a valódi szabadság érdekeinek és országos állapotainknak komoly számbavétele az, mi engem az önkormányzati jogok tovább fejlesztésének kívánatára indít.

Én beismerem, hogy az államhatalom és önkormányzat terjedelmének és feladatának körét nem lehet elméleti alapon s általános érvénnyel meghatározni, mert az minden országnak, népnek és kornak szükségletei szerint változik.

Ennél fogva készséggel hallgatom és vitatom meg azon érdeket, melyek szerint hazánkban a téves irányban fejlett nemzetiségi törekvések s néhol még sajnosan hátramaradt közműveltségi viszonyok nem engedik azt, hogy önkormányzati jogok kiszélesítésében a szabadság szempontjából kívánatos legszélső határokig menjünk.

Ellenben nem ismerem be azt, mit sokan magukkal és másokkal elhitetni akarnának, hogy t. i. mi, az az alkotmányos nemzet, melynek aranybulla olya régi, önkormányzata olya teljes volt mint Európa bármelyik országáé, általában nem volnánk még képesek az önkormányzati jogok helyes gyakorlására. Sőt ha ez állításba volna is valami igaz, ne feledjük el azt, hogy az önkormányzati tehetség azon mértékben gyarapodik, a melyben annak gyakorlására tér nyittatik, és azon mértékben fogy, a melyben arra szükség nincsen.

Én önkormányzat alatt nem a régi gravaminális és renitens megyéket, sem a városi kiváltságok visszaállítását értem, hanem igen is értem azt, hogy mindazok az ügyek és érdekek, melyek csak egy községnek s mindazok, melyek csak egy megyének lakosait illetik a község és megye által önállóan intéztessenek el.

Ez önkormányzat legelső feltételét a közigazgatási tisztviselők szabad választása képezik.

Tudom uraim, hogy a polemia most nem feladatom, s ezt kerülni is fogom, de nem tehetem, hogy e helyen meg ne emlitem veszélyességét azon párt irányának, mely a hazánkban amugy is tulsulyra kapott központosítást, a közigazgatási hivatalnokok kinevezése által ohajtja betetőzni.

Nem tudom, de nem is hiszem uraim, hogy Magyarország közvéleménye eljutott volna már a kétségbeesés azon fokára, hol semmi más menekvést nem lát maga előtt, mintha a központosítás utján abszoluttá válendő államhatalom karjaiba veti magát; azt azonban tudom és állítani merem, hogy az önkormányzatnak ily modoru megsemmisítése a szabadság s bizonynyal rövid idő alatt egész alkotmányunk veszténe lenne okozója.

Központosított államban, hol minden ügynek vezetése egy kézben összpontosul, a kormány és az állam fogalmai összezavarodnak, s minden kormányválság egyttal foradalom is.

A központosítás előkészület az állam-csinyek-, az erőszakos rázkodások s a szabadság teljes megsemmisítésére.

Régen megmutatta azt már Franciaország a politikai és társadalmi kérdések ez ujabbkori kísérleti retortája, hogy a 14-ik Lojos-korában a tökély legmagasabb fokára emelt központosítás és ugynevezett erős kormány mily könnyűvé tette az utat a szélsőségek átmenetiei számára, s hogy a központosított absolut államhatalom mily könnyűséggel ment át a constituanteból a convent, Robespierre-től első Napoleon, ettől a restauratio és III-ik Napoleontól az uj köztársaság kezébe.

A jobboldali ellenzék programjának ez az egyetlen positiv tétele van, de ez elég uraim arra, hogy áthidalhatlanná tegye azt a távolságot, mely e program követői és minden valóban szabadelvű ember között létezik.

Én tehát mentől szélesebb körű önkormányzatot kívánok, s óhajtom egyttal azt is, hogy az önkormányzat az önadóztatás jogának és kötelességének átruházása által életképessé tétessék. — Nézetem szerint az önadóztatás a legfőbb eszköz arra, hogy az önkormányzat iránt felkeltse azt a realis érdeket, mely nálunk a megyéken most meglehetősen hiányzik. E helyen bátor vagyok felemlíteni egy anomaliát, melyet abban találok, hogy míg a városok és rendezett községek, és közöttük mi is, közigazgatási tisztviselőink fizetését sőt a pénzügyi administratio költségeit is állami adónkon felül sajátunkból tartozunk hordozni, addig a vidéki lakosság administratioja azon állami közjövödelmekből fedeztetik, a melyek gyarapításához a városok s így mi is nevezetes mértékben hozzá járulunk.

Ezen tény uraim az egyenlőség rovására történvén, azt soká fenntartani nem szabad: hanem minden önkormányzattal bíró területnek egyenlően kötelességé kell tenni, saját közigazgatása költségeinek hordozását.

Végül szükségesnek tartom a külön önkormányzattal bíró területek czélszerű kikerekítését, s a kormányzat különböző ágazatainak ezen területek szerint központosítását, úgy hogy minden törvényhatóság, egyttal közigazgatási, rendőri, katonai, pénz, nevelés- és igazságügyi tekintetekben is egytté tartozó szerves egészet alkosson. — Csakis ilyen rendezés mellett tartom én lehetségesnek azt, hogy az igazgatás különböző ágazataiban a most annyira hiányzó összhangzat és rend meghonosuljon, s minden polgár valóban otthon érezze magát honában.

Higyjék meg uraim, hogy a legtöbb embernek, a nemzet nagy többségének elégteltsége nem az állam, vagy ügyeink, hanem saját községének és közvetlen környezetének ügyeitől függ. Ezeket pedig biztosan és a polgárok valódi többségének megnyugvásával elintézni csak is az ezen ügyeket ismerő és általok érdekelt önkormányzat képes.

Az önkormányzattal kapcsolatban és éppen annak biztosítása érdekében nélkülözhetlen szükségnek tartom egy állami közigazgatási legfőbb ítélőszéknek elállítását. Mindenütt ugyanis, hol központi kormány és valódi önkormány-

rati rendszer létezik, két ellentétes hatalom áll szemben, melyek a hatalom ismert terjeszkedési törekvésénél fogva multhatlanul és gyakran összeütközésbe jönek egymással, — a törvények értelmezése és hatáskörüik határai fellett. — Ilyen esetekben a vitás kérdés végelhatározásának jogát a kormányra bízni nem lehet, mert a kormány ez ügyekben egészen a félnek jellegével bír, mert én az önkormányzati jogokat a kormány-ellenében megvédeni szükségesnek látom. — Az ilyen vitás kérdésekben kétségtelen, hogy mint eddig történt, ugy ezután is multhatlanul éles surlodások, a viszony elmérgesedése és mindazon veszedelmek erednek, melyek rövid alkotmányos⁷ életünk alatt az önkormányzati rendszernek oly sok ellenséget teremtettek. — E kérdésekben a bíraskodást a képviselőházra bízni ismét nem lehet, mivel a ház a saját többségéből alakult kormány mellett multhatlanul mindig pártállást foglal el, s mivel ez esetben a parlamenti pártok ellentétes állásából kifolyólag gyakran az ügy fontossága által nem igazolt éles harcok támadnának s azok a törvények tekintélyének lerontását vonnák magok után. A királyi biztosoknak már majdnem rendszerre lett kiküldetéséről szólni sem akarok, mert hisz ez csak a rendezetlen viszonyok sajnos kényszerűsége volt. Kell tehát és pedig a legközelebb jövőben kell egy közigazgatási legfőbb ítélőszék, melynek a törvények alkalmazása körül gyakorlandó független bírói hatalma az egyes esetekben fellette álljon az állam és törvényhozás összes hatalmának, s épen ez által nemcsak a jogok biztonságának, de a jog és törvények iránti tiszteletnek is legfőbb biztositéka legyen.

Egy ilyen ítélőszéknek szüksége minden kétségen felül áll, a mi pedig annak mikénti felállítását illeti, én csak saját egyéni nézetemnek adok kifejezést, midőn azt hiszem, hogy e bíraskodást legcélszerűbb volna az ujan alkotandó felső ház jogai közé sorozni, melyet az saját kebléből hosszabb időre választandó bizottság által gyakorolna. Ohajtanám pedig ezt azért, mivel én ez intézményben a felső ház jogkörének üdvös kiterjedését látom, s mivel annak leendő tagjaiban azt a függetlenséget, s a rendszeresség és stabilitás azon irányát, melyet én a bíróságtól várok leginkább feltalálhatni remélem.

E nézet mellett harcol még az is, hogy ily modorban felállítva a szóban forgó legfőbb ítélőszék az állam minden pénzbeli megterhelhetése nélkül létesíthető.

Van az egyéni szabadság biztosításának még egy nevezetes postulatuma t. i. a személyes szabadság korlátozásának törvényszerű szabályozása.

Volt idő uraim s nem is volt még olyan régen, midőn az államban létező szabadság mértéke gyanánt azon törvények szolgáltak, melyek az egyes polgárokat a jogtalan elfogatás ellen védelmezték. — Ezért olyan büszkék Albion fiai a Habeas corpus actára, s mi magunk is a magyar nemesség jogai között leggyakrabban említettük a személyes szabadság azon sérthetetlen szentségét, melynél fogva nemes embert bírói ítélet nélkül személyes szabadságától megfosztani nem lehetett.

Az idők változtak, s csak a személyes szabadság törvényes védelmét az állam-hatalom ellenében nem tartjuk a legégetőbb feladatnak. — Valóban elmondhatjuk, hogy a jog-állam ideálja valósulni kezd. — De azért uraim té-

védés volna azt hinni, hogy a személyes szabadság biztosítására épen semmit sem kell tennünk, és tévedés volna azt hinni, hogy a büntető jog és eljárásnak máj állapota mellett a személyes szabadság hazánkban minden veszélyen felül áll.

Mindnyájan tudjuk, hogy Magyarországon sem büntető törvény, sem törvényes büntető eljárás nem létezik. — A corpus-jurisban foglalt büntető jogi szabályok elévültek s ma már csak cultur történeti értékkel bírnak, de többé nem alkalmazhatók azok. — A büntető eljárásra nézve szabatos törvényünk nem is volt, s a mely szabályok a nemesek személyes szabadságának megőrzése végett érvényben állottak azok a jogegyenlőség kimondása után és a megváltozott birói rendszerek mellett gyakorlati jelentőséggel többé nem bírnak.

Magyarországon tehát a büntető-igazság-szolgáltatás teljesen és minden törvényes korlátozás nélkül a bíróságok lelkiismeretén nyugszik.

Hogy az ezen alapon álló igazság-szolgáltatás mennyire felelt meg a közbátorság a közerkölcs és személyes szabadság követelményeinek, a felett én részletes birálatot mondani nem akarok, hanem azt mondom, hogy bár mikép történt is ez eddig, meg kell gondolni, hogy voltak már és jöhetnek még idők, a midőn a személyes szabadságot rendkívüli veszélyek fenyegetik, s a midőn százak és ezrek szabadsága fogja megfizettetni azt a mulasztást, a mit annak törvényszerű biztosítása körül elkövetünk.

Nálunk Erdélyben még rosszabbul áll a dolog. Nálunk ma is érvényben áll az osztrák büntető-törvény és büntető perrendtartás. — Mindkettő monumentális elméleti munka, de egyik sem talál viszonyainkra, s mindkettő veszélyes a személyes szabadságra. — Nem akarok igen hosszas lenni és épen ezért mellőzöm részletes felemlítését azon büntényeknek, melyek egészen elméleti minősítések és a reájok alkalmazott rendkívül súlyos büntetések miatt ellentétben állanak a mi népünk jogfogalmaival és erkölcsseivel, már pedig uraim a büntető törvények nem örök igazságok, hanem változásnak és fejlődésnek alávetett fogalmak épen úgy mint az erkölcs, mely e törvények alapját képezi. — Meg kell azonban emlitenem az osztrák büntető perrendtartás azon veszélyes szabályát, mely az előleges letartóztatás és vizsgálati fogság czimén az államügyésznek és a vizsgáló-bírónak oly korlátlan hatalmat biztosít, a melylyel szemben a polgárokat semmi, de épen semmi, még a birói felelősség sem oltalmazza meg, mert a törvény arról is gondoskodott, hogy a legtágabban értelmezhető esetekben a személyes letartóztatást imperative elrendelje, s ez által a birót még a felelősség terhétől is megszabadítsa.

E hiányok és hibás törvények uralmát tovább is tünni nem csak szégyen de főkép veszélyes. — Épen ezért a büntető jognak és büntető eljárásnak törvény általi szabályozása alig halasztható.

A büntető igazság-szolgáltatás szabályozásánál én határozottan ohajtom az esküdtszékek felállítását, a melyek kivétel nélkül minden tény felett a bünnösség kérdésében végérvénnyel ítéljenek.

•Annyit irtak és beszélték már uraim ez intézmény felől, úgy megvan az mind az elmélet, mind a gyakorlat terén már vitatva, hogy én feleslegesnek tartom részletesen indokolni, hanem csak ismételtén kifejezem, hogy ez nekem komoly és megfontolt ohajtásom

Ezek uraim azon főbb reform kérdések, melyeket én a valódi egyéni szabadság érdekében mentől előbb megoldva szeretnék látni.

Ezeken kívül van még egész legioja a magánjog terén hiányzó vagy reformálandó törvényeknek és intézményeknek. Elismerem én, hogy az anyagi magánjog codificatioja nagyon szükséges — tudom, hogy csőd és váltó törvényeink reformja alig {halasztható; — hogy egy nemzetgazdasági viszonyainknak megfelelő erdő törvény alkotása, hogy az italmérési jogok szabályozása égető szükség és hogy még ezeken kívül is sok olyan országos és helyi kérdés létezik, a melyeket leleményes észszel mindmegannyi fontos reform kérdésül lehetne felállítani és egy program beszédben az ígéretek egész sorozatát alkotni belőle.

Ezt én uraim nem teszem, én nem ígéretek tenni jöttem ide, hanem csak nézeteimet akartam megismertetni önökkel.

Hogy szerény előadással azt mennyire sikerült elérnem, azt önök bírálják meg.

Még egyet azonban meg kell emlitenem, s ez a törvényhozás működése és feladata iránt bennem élő felfogásra vonatkozik. — Én uraim a haladás embere vagyok, s hiszem, magamról azt is, hogy nézeteim nem maradtak el a kornak irányától. Azért azonban mégis kimerem mondani, hogy az a rohamos gyorsaság, melylyel mi országunkat egy cultur állam idealis megaslátára feltolni igyekeztünk, a mult törvényhozásunknak nem érdeme, hanem nagy tévedése. Hogy e gyorsaság államunk pénzügyeinek és nemzetgazdaságunknak mily kárpótolhatlan károkat okozott, azt nem szükséges hosszason fejtegetnem; ismeretes az mindnyájunk előtt. — De e károknál alig kevésbé fontosak azok a hátrányok, melyeket a köz és magán jog terén alkotott törvények gyors, váratlan és gyakori változásai a kedélyekben, a nép érületben okoztak.

Az a nagy könnyűség és gyorsaság, melylyel nálunk a törvények gyártattak, egyuttal oka és alapja a törvények iránti tiszteletnek mondhatnám teljes hiányának.

A gyakori változások között merőben kiveszett az intézmények állandósága, a szerzett jogok biztonsága iránti meggyőződés, pedig higyjék el uraim, hogy az egyesek megelégedése és jóléte épen azon biztosságtól függ, melyet az állami szerkezetben saját viszonyainknak szerfelett gyors változása ellen találunk.

Midőn magunk körül naponta mindent változni látunk, midőn a tegnapi hozott törvényt ma már ugyanazon törvényhozó rosznak nevezte és mással cserélte fel, lehet e csodálnunk és roszneven vennünk azt, ha sok ember még alkotmányunkat, az államhatalmat is ép oly könnyen megváltozhatónak vélte, s lehet e csodálnunk, hogy a két nagy parlamenti párt üdvös csatlakozása előtt már majd nem közvéleménynyé fejlődött a hit, hogy a parlamenti rendszer lejárt magát, s oda értünk, hogy bajainkon csak egy parlament nélküli kormányzó absolut hatalom segíthet. Oly élénk, oly nyilt volt e vélemény már, hogy maga az az igen tisztelt férfiú is, kit sokaknak nézete a parlament nélküli kormányzás élére hivatottnak jelölt ki, kényszerítve látta magát a parlament színe előtt nyilt declaratiót tenni arra, hogy ő a parlamenti rendszernek, s fennálló alkotmányunknak hive.

Intő jele ez uraim annak, hogy a nemzet nem holt anyag, melyből elméleti ideal után faraghatunk alakot; s ha egyik lábát görbén táláltuk alkotni, azt majd vissza csavarjuk vagy ujjal pótoljuk. — Élő organismus egy ország népe, mely az experimentumokat csak bizonyos ideig viseli türelemmel.

Azért uraim én nemcsak hogy nem igérem, de még nem is óhajtom, hogy a reformok mindazon kérdései, melyeket én említettem vagy a melyeket a jobb után törekvő ész még felfedezni bir mind egyszerre a legközelebbi országgyűlés által megoldassanak. Sőt még azt sem követelem a mit pedig sokan kívántak, hogy egy határozott rendszer alkottassék, a melyben a célbavett reformok sorrendje és életbeléptetésük ideje előre fixirozva legyenek. Épen azért sem magam nem teszem, sem mástól nem kívánom, hogy e részben kötelező programot adjon.

A legközelebbi országgyűlésnek azon finansziális teendőkön kívül, a melyekről azonnal szólni fogok, van egy az új reformok alkotásánál nem kevésbé fontos feladata, s ez abban áll, hogy kormányának módot és időt adjon arra, hogy a már megalkotott reformokat valóban életbe is léptesse, hogy a meglévő törvényeket végrehajtsa. Igen uraim, mert abban a tumultusban, melylyel a kormány és törvényhozás eddig az új törvények alkotása körüli tolongott, elfelejték végre is hajtani azt, a mit már megalkottak.

Az ország közvéleménye mindig erős kormányt óhajtott, pedig nem ez, hanem a működő kormány a valódi végrehajtó hatalom hiányzott nekünk.

Higyjék meg uraim, hogy legégetőbbnek talált sebeinkre megvannak fenálló törvényeinkben az óvszerek, csak alkalmazni kell azokat. Én a törvények szigorú végrehajtását kiváóan óhajtom, s a míg e szigor a törvény korlátai között mozog, azt ha módom lesz benne készséggel fogom támogatni, mert meggyőződésém az, a mit nem emlékszem ugyan hol, de egyik magyar államférfi munkájában olvastam {volt, hogy t. i. nem a szigor, hanem ennek csak azon neme, melyet előre látni nem lehet tekinthetik zsarnokságnak.

És most uraim engedjék meg, hogy röviden elmondjam még nézeteimet azon kérdésekre nézve is, melyeket ma napirenden állóknak ismer el az ország.

A jövő országgyűlésnek előreláthatólag legfőbb, majdnem egyetlen feladata lesz pénzügyi és nemzetgazdasági viszonyaink rendezése.

Állambáztartásunk zavarban van, bevételeink számos millióval kevesebb összeget mutatnak fel, mint a mennyit kiadásainkra fordítani kénytelenek vagyunk.

Hitelünk a külföldi tőkepenzései előtt majdnem teljesen elveszett.

A pénzügyi bukás szélen állunk. S ez állapotok javítása iránt a már három óv óta csak jóakarattal tett kísérletek mind meghiúsultak.

Ezek mind tények, melyek szomorú valóságát tagadni nem lehet.

E bajok eredetéről szólni nem akarok. Új embernek és programbeszédnek nem hivatása az, hogy a multak felett mondjon bírálatot. De különben is a bírálat oly sok oldalról, s annyi különböző szempontból megtéetett már, hogy én pusztá compilatióra szoritkozni nem akarok.

A baj megvan, beszéljünk az orvoslás eszközeiről.

Van egy párt e hazában, mely pénzügyi bajaink orvoslatát egész organis-musunk újra szervezésétől reményli, azzal akarja azt megkezdeni.

A czélzat hiszem, hogy nála is ugyanaz a mi nálunk, de az eszköz helyességét nem ismerhetem el. Homöopathicus szer az, csak hogy nem ember szá-mára készített erős adagban. A ki túl élné meglátná eredményét. A mi nemze-tünknek igen megfinomodtak élet szervei, nem hiszem, hogy kibírják az or-vosság hatását, melyre igazán illik az a mondás, hogy rosszabb, mint maga a betegség. Mindenki tudja azt, hogy bajaink egyik főforrását a szertelen sok organisatio, a tulságos sok új intézmény okozta. Azt is mindenki tudja, hogy egy új intézmény létesítése sok olyan áldozatba kerül, a mely a létezőnek fen-tartására már nem szükséges.

Midőn tehát belügyi szervezetünk minden ágának újraalakítását tünteti fel valaki a pénzügyi bajok elenyésztetésének panaceája gyanánt, úgy tesz mint az a háztulajdonos, ki megbánva azt, hogy magának szép, nagy és kényelmes lakot építtetett, a melynek fentartása bizonyos összegbe kerül, neki áll, lerontja palotáját és épít helyére egy kis szerény hajlékot, a melyet talán valamivel ke-vesebb költséggel fentarthatni remél. Lehet, hogy a kiadás költségei keves-bedni fognak, de elveszett a palota lerontásának és az új ház felépítésének összes költsége s elveszett a régi kényelem.

Én uraim minden újabb ugynevezett nagyszabású és nagyhangzású ex-perimentumoktól borzadok. Egyébiránt ez még a kisebbik indok, a mely miatt én a kormányzat és államszervezet reformjától nevezetes pénzügyi eredményt nem remélek. A számok logicája a leghatalmasabb logica.

A magyar állam nettó bevétele tesz a folyó évi előirányzat szerint 150 millió forintot. Megjegyzendő, hogy én most csak kerek számokat említek.

Ezen százötven millió forintból mindenekelőtt fedeznünk kell azon kiadá-sainkat, melyek a monarchia másik felével kötött államszerződés és más olyan kötelezettségek folytán teljesítendőek, hogy mi azok összegét egyoldaluan le nem apaszthatjuk.

Ezen kiadásaink összege, névszerint a civilista, az államadósság kamatai és törlesztése, a garantirozott vasutak jövedelme, a közöstudgyi kiadások, Horvát-ország járuléka és a nyugdíjak igénybe vesznek évenként kerekszámban 125 millió forintot. Megmarad tehát saját állami céljaink számára szabad dispo-sitionkra összes jövedelmünknek csak egyhatod része, vagyis 25 millió. E mellett még azt jegyzem meg, hogy az ezen évi deficit vagyis a jövedelmet felülhaladó kiadás mintegy 25 millió forintot tesz.

E számokkal szemben én nem tartom lehetségesnek azt, hogy a közad-ministrationnak bárminő egyszerűsítése, a megtakarítások bárminő nagymérve daczára is valaki képes lehessen, a jövedelmek eddigi forrásai mellett olyan viszonyokat teremteni, a melyek által államháztartásunkban az egyensúly hely-reálljon.

Ezzel nem azt akarom mondani, hogy administrationalis rendszerünkben a megtakarításokra ne törekedjünk s jövedelmeink eddigi forrásait ne fejlesz-szük. Ellenkezőleg, az én nézeteim szerint is vannak olyan reformok, a me-lyek minden rázkódás, a jogbiztonság megingatása nélkül, sőt ennek előnyére eszközölhetők oly módon, hogy abból finanszialis előny is származzék.

Példa kedvéért bátor leszek egy pár íyet az igazságszolgáltatás terén megemlíteni, a melyen én állásomnál fogva eddig működtem. Én ugyanis most midőn az első bíróságok talán valóban végleges szervezése már törvény által elhatározva a foganatosítás pontján áll, helyesnek és a napi rendhez tartozónak vélem a felsőbb-bíróságok végleges szervezését is. Van egy tünemény, mely más országok igazságszolgáltatási rendszerében sehol sem észlelhető, s mely komoly megfontolásra ad okot. E tünemény a másodbíróságok az u. n. királyi táblák működésének teljes sikertelensége. A másodbíróságnak feladata és hatása ugyanis abban állana, hogy a peresfelek a két alsó bíróság egybehangzó ítéletén megnyugvást találjanak s a harmadbírósághoz csak azon ügyek vétesenek fel, melyekben a valódi igazság felett nemcsak a peresfelek, de még az alsóbb bíróságok is eltérő nézetben vannak. A magyar királyi táblák e czélt nem valósították. Nem akarom önöket számokkal terhelni, de mint tényt mondom azt, hogy a királyi táblákon hozott ítéleteknek alig néhány százaléka emelkedik jogerőre, s a többiek e legfőbb ítélszékhez mind fellebbezettek.

A perek két főosztályba sorozhatók. Az egyik osztályba tartoznak azok, hol a jogviszony valóban kétséges, s mind a két fél jóhiszeműleg perel. Ilyen perekben azt merem mondani nincsen eset arra, hogy a másodbírói ítéleten a felek megnyugodjanak. A második osztályba azon perek sorozhatók, melyekben az alperes jogszerű kötelezettségét teljesíteni nem tudja vagy nem akarja s a perjog minden orvoslátát felhasználja arra, hogy a kötelezettség teljesítését lehető hosszú időre elhalaszthassa. Ez utóbbi perekben a királyi tábla a legkedvesebb kerékkötő, mely az ügy végelintézését legalább egy félévre elodázza.

Igy történik aztán, hogy a perek legnagyobb része a legfőbb ítélszék elé kerül.

Ez a gyakorlat lehet nemzeti sajátság, lehet a nálunk létező ügyvédi viszonyok eredménye, de mindenesetre tény, a melynek tanúsága az, hogy az állam által nagy költséggel fentartott királyi táblák, egy óriás testület Budapesten és egy másik Marosvásárhelytt, az igazságszolgáltatásnak kevés, majdnem semmi hasznót sem hajtanak.

E tapasztalás alapján nézetem szerint legczélszerűbb volna a három fokozatu bíróságok rendszerétől eltérve a királyi táblák, valamint a legfőbb ítélszéknek igen jeles bíráiból második és legvégső instantiák gyanánt kerületi táblákat felállítani. Ezen nézetem az elmélet követelményeivel nem ellenkezik, mivel nem a fórumok, hanem az ítélethozatalban résztvevő bírák száma és minősége képezi a jó igazságszolgáltatás valódi garantiáját, a gyakorlat pedig határozottan utal minket a reformra.

Az igazságszolgáltatás és a pénzügyi gazdálkodás előnyére való reform volna az is, hogyha a kihágási és bagatell ügyeket a közigazgatási hatóságoknak visszabocsátának, s e helyett a járásbíróknak vagy illetékességét gyarapítának, vugy pedig őket a polgári perek előkészítésével és a pertári kezeléssel biznák meg, úgy hogy a leszállított számu törvényszékek a sok időt igénylő gépies munkától megszabadulva, valóságos ítélszékékké váljanak.

Ilyen vagy hasonló reformok útján hiszem és óhajtom, hogy igazgatási kiadásaink apadni fognak, de nagy pénzügyi és nemzetgazdasági nyomorunkkal szemben elenyésző kicsinyiség az a mit ez uton elérnünk lehet.

A segély második módja az adók felemelésében áll.

Nem mint adózó polgár szólok e kérdéshez, mert tudom, hogy egyesek hazafisága abban áll, hogy egyéni érdekeiket a közérdek áldozatául adják s én ily áldozatok alól magamat ki nem vonom soha. bizonyíték erre, hogy az önök felszólítását most elfogadtam, de tudom azt is, hogy az államférfi törekvésének legfőbb feladata, olyan állami rendnek megalkotása, hol az állam az egyestől a legkevesebb áldozatot követeli.

Én az adók felemelésének határozottan ellenese vagyok. Megmondom az okát is hogy miért. Magyarország ma még teljesen mezőgazdasággal foglalkozó állam.

A kiviteli kereskedés számára egyetlen termelő nálunk a mezei gazda, a többi egész népesség egy pár vidék csekély terjedelmű gyáriparát leszámítva, a mezei gazda számára dolgozik, s az általa termelt értékből osztozik.

Ennélfogva nálunk, ha nem is minden adó, de annak legnagyobb része a földműves által fizettetik, vagy arra háríthatják át.

Az iparos az általa fizetett adót készítményére, mint előállítási költséget reászámítja és úgy adja el azt a földművesnek.

A tőkepenzes jövedelmének adóját magasabb kamatláb alakjában hárítja át adósára.

A közvetített adók legnagyobb része a földmivelő néposztály által fizettetik.

A földműves egyedül az a termelő, ki saját adóját másra nem háríthatja át, mert termékeinek árát nem ő határozza meg.

Épen ezért a földműves nemcsak egyenesen azt az adót fizeti, mely egyenesen földjére rovatott, hanem azokat is, a melyek indirect utakon reá lettek áthárítva és nála megrekedtek.

A föld megadóztatásának határai pedig korlátoltak, s én azt hiszem, hogy mi már is elértük e korlátokat.

A földadónak van egy specificus sajátsága. Ez adó alapjául ugyanis a tiszta jövedelem, de nem a valódi, hanem a sck évre előre kiszámított, s feltételezett tiszta jövedelem van fektetve. E jövedelemnek három fő feltétele van. Először, hogy a tulajdonos földjét jól megművelje, másodsor, hogy az időjárás kedvezzen és harmadszor, hogy a termény a cataster felállításakor alapul vett árban eladható legyen.

E két utóbbi feltétel bekövetkezése a mi hazánkban merőben bizonytalan. Nálunk a légköri viszonyok állhatatlansága minden termést szerencsejé-tékká teszen, s ha az időjárás nagy termést hoz is, ez még nem jövedelem, mert ha véletlenül a természet kedvezése Német és Franciaországot is bőáldásban részesíti, vagy ha egy más gabnatermelő ország, mint vetélytárs lép a sorompóba, a mint ezt most Oroszország teszi, akkor a legjobb termés mellett is fizetéseképtelenné válik az ország fele.

Hanem e két utóbbi feltételnél én majdnem fontosabbnak tekintem a jól megművelés feltételét. A föld jól megműveléséhez forgó tőke és munkaerő kell. Nálunk a kisebb birtokoságnál, s különösen Erdélyben, a hol én tapasztalattal szereztem, az egész földbirtokos osztálynál hiányzik mind a kettő. Sem forgó tőke, sem munkaerő nincs, úgy hogy az adóképesség legelső feltétele a földnek jól megművelése a legtöbb tulajdonosra nézve lehetetlenség.

Ez uraim nem tulzás a tények előadása, és ily körülmények között az adók emelése azon egyetlen gazdasági ág tönkretételére vezetne, mely még ma új értéket termel és lehetővé teszi, hogy nekünk nem ugyan kedvező, de egyáltalában valami kereskedelmi mérlegünk legyen.

Ezen kívül még ellenese vagyok én az adófelemelésének nemcsak nemzetgazdasági, hanem politikai okokból is.

Régi axioma az már, hogy a mely mértékben követeli az állam polgáraitól azt, hogy részére áldozatokat hozzanak, azon arányban követelik ezek is az államtól saját szükségleteik kielégítését.

A haza oltárára tett áldozatokért egyenértéket kíván a nép.

Ez egyenérték nem anyagi javakban, s nem is mindig institutiókban kell hogy álljon, vannak egy népnek eszményi érdekei is, a melyekért a legnagyobb áldozatot is örömet hozza.

A mostan kívánt áldozatért azonban nincs egyenérték a mit ajánlani tudnánk, hisz nem a jövő érdekében, nem valami üdvösnek létesítéseért, hanem a mult hibáinak expiatiójaként vált szükségessé a jövedelem fokozása.

Én tehát a mig csak lehet ellenese maradok az adók emelésének, s csak a legvégső szükség esetében járulnék annak megszavazásához, de még akkor sem fognám elfelejteni Mirabeau-nak emlékezetes mondását, hogy az adók elmélete a népnek valódi törvényhozása.

Sokan említették már az országban a vasutak csoportosítását, mint esz-közt arra, hogy ez uton a vasuti administratio olcsóbbá tétetvén s azok jövedelme fokoztatván az állami jövedelem-garantia terhei apasztassanak.

Én uraim ezt mai viszonyaink között kivihetetlen feladatnak látom és kivitele esetében is kevés sikert várok tőle. A vasuti társaságok teljesen ön-álló jogi személyek, kiket csoportosulásra kényszeríteni az állami hatalomnak módjában nem áll. Ennélfogva a csoportosítás keresztülvitele csakis úgy lehetséges, ha ettől minden vasut saját maga számára előnyt remél. Ez előny megadása ismét nem történhetik az államnak tetemes megterheltetése nélkül, a melyet most a legüdvösebb cél számára is áldozatul hozni nem vagyunk képesek. —

De másfelől a csoportosítás céljának sikere is igen kétséges. Igaz, hogy Franciaországban a központosítás e minta államában üdvös eredményei voltak annak, de ha ezzel szembetesszük Angliát és Németországot, hol a kis vasutak rendszere mellett is a vasuti társaságok legszebben virágznak, vajjon nem arról győződünk-e meg, hogy nem a nagy vagy kis vasutak rendszere, hanem a nagy vagy kis forgalom létele az, a mitől a vasutak jövedelmezősége függ.

A vasutaknál tehát én nem a csoportosítástól, hanem igen is a még hiányzó csatlakozások kiépítésétől és a vasuti politika helyes irányu vezetésétől várok sokat.

A normal és differential tarifáknak okszerűen és szigoruan keresztülvitt politicája a forgalom emelése érdekében előidézheti mindazt az eredményt, a mi e részben a csoportosítástól várható, s e mellett az az előnye is van, hogy kivitele jogos és lehetséges.

Mivel tehát én sem az administratív reformjától, sem a vasutak csoportosításától nagy eredményeket nem remélek, s mivel én az adók felemelését nem óhajtom, méltán kérhető valaki, hogy mi módon akarom hát az államháztartás egyensúlyát helyreállítva látni.

Őszintén és nyíltan felelek e kérdésre. Én pénzügyi calamitásunk valódi és legfőbb forrását a védelmi költségek túlhajtásában és az osztrák-tartományokkal a vám és kereskedelmi viszonyok szabályozása felett kötött szerződésben találok, s éppen ezért a baj orvoslását legfőképp a védelmi kiadásoknál teendő megtakarításoktól és a rövid idő múlva lejárandó vám és kereskedelmi szerződés módosításából várom és követelem.

Minden államnak, hogy az egyéni szabadság biztosításában álló céljának megfelelhessen, szüksége van teljes önállásra és függetlenségre.

Ezt a függetlenséget Europa államainak mai viszonyainak, szemben azaz az északi hatalommal, mely mint fenyegető rém ijeszt egy a középkor népvándorlásait ezerszer felülmúló háboru borzalmaival, csakis állandó nagy hadsereg fegyverben tartása által érhetni el. — Szörnyűködhetik felette a nemzetgazda, hogy annyi erő improductiv célokra pazaroltatik, hullhatnak könyei a philanthropnak midőn az emberölés tudományát és gépeit tökéletesített látja, de a politikusnak tisztában kell lenni az iránt, hogy külbiztonság nélkül nem állhat fenn az állam, a külbiztonságot pedig ma még főképp a mindig harczra kész hadsereg adja meg. Én tehát távol állok attól, hogy a birodalom külhatalmi állására mulhatlanul megkiváncsoltó védelmi erőnek csökkentését óhajtánám.

De uraim a külhatalom biztosságára nem elég a nagy hadsereg, hanem szükséges arra még, hogy a nemzetben fennmaradjon az a turgor vitalis, mely egyedül tehet egy államot valóban erőssé. Szükséges hogy a polgárok anyagi jóléte emelkedjék, hogy a productió a kellő munka és tőke erővel rendelkezzen. — Ezen benső szükségek képezik az álló hadsereg nagyságának és általában a katonai szerkezetnek természetes határait; — melyeket tullepni rövid időre ugyan lehet, de a melyek figyelmen kívül hagyása éppen az erőnek, benső cohaesionak megsemmisítésére vezet, mely az államot alkotja.

Ha a hadsereg több munkaerőt használ fel saját céljaira, mint a mennyit a hazai termelés saját existenciájának kockáztatása nélkül nélkülözhet, ha az állampolgárok vállaira nagyobb terheket ró, mint a mennyit ezek a tőke vagyon megtánadása nélkül elbírnak, vagy ha a hadsereg fenntartására szükséges pénzerő olyan állami intézményektől vonatik el, melyek az állami élet szerves fejlődésére mulhatlanul szükségesek, akkor a külhatalom biztosságának czime alatt az állam fennállásának belső biztositékai tétetnek tönkre.

Mi a közös hadsereg fenntartásához több embert adunk, mint a mennyi az összes polgári állam hivatalnokok száma, és több pénzt költünk, mint a mennyi jövedelmünkben összes egyéb állami céljainkra fennmarad.

Ezen kívül mi a birodalom véderejének érdekében egész örömmel és készséggel karoltuk fel a honvédség intézményét, s azt rövid fennállása óta a védelmi képesség hatályos eszközévé tettük.

Én tehát azt óhajtom, hogy a véderőről szóló s a legközelebbi országgyűlés ideje alatt megújítandó törvény alkotásának hazánk nemzetgazdasági és pénzügyi érdekei a legfőbb figyelem tárgyává tétessenek s különösen tekintettel az általunk kifejtett és életképessé tett honvédségre, a közös hadseregben jelentékeny megtakarítások eszközöltessenek. Óhajtom, hogy területi hadtestek alkotása és a nemzeti ipar igénybe vétele által a hadseregre kiadott költségeink saját productionk emelésére az országban valóban bennmaradjanak.

A napi kérdések legfontosabbikát a Lajthán tuli tartományokkal kötött kereskedelmi és vámszerződés ügye képezi.

E szerződésnek rendkívüli horderejét nem szükséges ecsetelnem a szomorú tapasztalás mindnyájunkat megtanított arra.

Az én meggyőződésem szerint az 1867ben keletkezett s ugynevezett közösügyi kiegyezésnek és törvényeknek ez a legfontosabb része. — ez országos nyomorunknak valódi kútforrása.

A kérdésnek két része van s ha egész valójában akarjuk azt megismerni, két külön szempontból kell azt tekintenünk, u. m. fináncziális és nemzetgazdasági szempontból.

Fináncziális szempontból tekintve a vám és kereskedelmi szerződés eredménye az, hogy Magyarország fizeti meg a külföldről bejövő áruk vámadójának és az osztrák örökös tartományokban beszedett iparjövédelmi, valamint fogyasztási adóknak legnagyobb, vagy legalább is igen nagy részét.

A behozatali vámok által minden ipartermény ára a vámtétel összegével s az iparjövédelmi adók által ennek összegével drágábbá válik.

E szerint tehát a virágzó iparral és kereskedelemmel bíró osztrák örökös tartományok ipartermékeinek előállításai vagy beszerzési költségeihez ezen két adó tétel egyike mindig hozzá járul.

Az osztrák örökös tartományok ipartermékeinek legfőbb fogyasztói, a behozatali kereskedés legfőbb piacza mi vagyunk, s épen ezért minden rőfposztónál, minden mázsa vasnál, minden font kávénál, szóval az ipar- és kereskedés minden egyes cikkénél megfizetjük Lajthántuli szomszédainknak és pedig a kereskedőnek azt a vámot, melyet ő az árucikkért kiadott, és az iparosnak azt az adót, melyet ő ipara után saját kormányának fizetett.

Ha pedig azt hinné valaki, hogy miután a vámok jövédelmében mi is osztozunk, ennél fogva a bécsi kereskedőnek általunk visszafizetett vám adója a mi javunkra jön, az nagyban tévedne, mert az 1867-iki törvények között van egy, mely azt rendeli, hogy a közös vámjövédelmekből mindenek előtt a közös vámvonalon átvitt és adó alá vetett tárgyak után járó adóvisszafizetések fedeztessenek. — Miután pedig oly kiviteli cikkeket, melyekért adóvisszafizetés jár ugyszólva csakis az osztrák örökös tartományok termelnek, ebből az következik, hogy a kivitelre szánt osztrák ipar cikkek adójának fizetése is közös ügynek lett decretálva, s ahoz nekünk is hozzájárulunk kötelesség.

Oly lázító igazságtalanság, oly hihetetlen abszurditás ez uraim, hogy

csak a törvény hiteles kiadásának elolvasása után képes az ember arról meggyőződni, hogy nem álmodik, hanem éőren érzi a lidércz nyomást.

Egy másik határozata a vám és kereskedelmi szerződésnek a szesz-, sör- és czukoradóra vonatkozik s azt rendeli, hogy azok gyártása mindkét államban egyenlő törvények szerint rovassék meg adóval. — E szabály eredménye az lett, hogy mi az örökös tartományból behozott és saját hazai iparunkat teljesen tönkre tevő szesz, czukor és sör elfogyasztása által visszafizettük a gyárosnak azt az indirect adó összeget, melyet ő gyártmánya után saját állama pénztárába beszolgáltatott.

Egy szóval, mi az osztrák örökös tartományoknak nem képes értelem-ben, hanem valóban és ténylegesen adóízzetőjévé lettünk.

Hogy ezen adóízzetés évenként mekkora összeget tesz, azt fájdalom nem lehet pontosan kiszámítani, mert a mi kormányaink nem találták szükségesnek azt, hogy a hazánk és az örökös tartományok közötti kereskedelmi forgalomra nézve megbízható adatokat gyűjtsenek, úgy hogy most midőn a vám és kereskedelmi szerződés lejártához közeledik, csakis hiányos adatok és következtetések útján lehet némi tájékozást szerezni.

E következtetések szerint az osztrák államok pénztárába általunk fizetett adóvisszatérítések és követett adók évenként a 10 millió forintot felül haladják.

Ez tehát a vám és kereskedelmi szerződés eredménye az állam finansziájának szempontjából.

De én ennél még fontosabbnak tekintem annak nemzetgazdasági horderejét.

A többször említett vám és kereskedelmi szerződés egy vám területet alkotott az osztrák-magyar birodalomból. — Nem habozom uraim, hanem férfiasan kimondom, hogy én a vámterület ezen egységét veszedelmesnek találom. Nem engedek magam felett senkinek elsőbbséget abban az óhajtásban, hogy a velünk egy korona alatt álló országokkal a legjobb egyetértés és valódi béke mindig fennmaradjon. De én nem tekinthetem egyetértésnek és békének azt az állapotot, midőn a szerződő felek egyike csak az előnyökben a másik csak a terhekben részesül. S azt az egyetértést és békességet, melyet 67 óta élvezünk én a gyarmattá sülyedés árán megszerezni nem óhajtom. — Midőn két állam, — egyik rendkívül fejlett iparral és kereskedelemmel s a századok óta felhalmozott tőke hatalmával, a másik pedig a külterjes földművelés egyetlen iparával, fejletlen kereskedelemmel és minden tőke erő nélkül egy vámterületté alakul, lehetetlen hogy rövid idő múlva más alakot öltson fel a két ország viszonya, mint a mit Anglia és Irland példájában tanultunk ismerni. — Ez utóbbinak nyomába lépni nem tartom nemzeti dicsőségnek, pedig bizony mondom uraim, nem kellene több mint még egy évtized abból az államgazdaságból, a melynek most szerencsér vége felé vagyunk s nálunk is megteremnek az inség által táplált fénie mozgalmak.

De nem folytatom tovább, eleget mondtam már arra, hogy önök nézeteim irányát megismerhessék, röviden csak abban vonom össze a vám és kereskedési szerződés módosítása iránti óhajtásomat, hogy az finansziális tekin-

tetben úgy rendeztessék, miszerint mi ne fizessük másoknak adóját, hanem az eddig a mi zsebünkben a Lajthántuli államok pénztárába befolyt összegek saját államháztartásunk rendezésére fordítottassanak, más felől pedig a vámterület kérdése nemzetgazdaságilag úgy rendeztessék, hogy a hazai ipar és kereskedelem, valamint a tőkeszaporodás előmozdítottassék.

Végül még egy kérdést kell érintenem, a mely a közérdekeltségnek egyik fő tárgyát képezi; — s ez a bankkérdés.

Rövid másfél év múlva, 1876. végével lejár a birodalmi gyűlés által az osztr. nemzeti bank részére adott szabadság. — A jegy bank kérdését tehát nem Magyarország, hanem a szabadság lejárta hozta napi rendre. — A mai hitel forgalom és pénzvviszonyok szerint jegybank nélkül nagyobb államot képzelni nem lehet. — Nekünk is kötelességünk tehát arról gondoskodni. Más államokban ma már a szabadalmazott és a szabad bank rendszerek követői között foly a vitakozás. — Mi uraim, még ily messze nem haladtunk. — nálunk az a kérdés tárgya még mindig, hogy kell-e nekünk önálló bankkal birni, vagy megelégszünk azzal, hogy egy más ország bankja nálunk fiokokat tartani méltóztatik, s az erkölcsi bátorságnak egy neme kell ahhoz, hogy valaki nyíltan ki merje mondani azt, a mit én ezennel határozottan kijelentek, hogy én minden áron és minden körülmények között egy önálló magyar bankot óhajtok.

Igen jól tudom én, hogy egy bank alapítása nagy feladat, de azt hiszem, hogy Magyarországnak nem az a hivatása, hogy csak kis feladatok mogyoróit pattogassa, s ha egy pálma dió kerül elébe, melynek gyümölcse egy kosár mogyoróval felér, azt a szomszédba küldje s egész kíváncsian nézzen be annak ablakán addig, míg az a másik feltöri azt és megeszi tartalmát.

Miben áll a nehézség voltaképen. Lehetetlen-e az, hogy egy magyar banknak 60—80 millió forint értékű alaptőkéje részvények útján beszereztessek? — Hogyan hihessük ezt lehetetlennek akkor, midőn hét évi alkotmányos életünk alatt különböző czimeken 360 millió adósságot tudtunk csinálni és pedig olyat, a hol a külföldi hitelező pénzt nem egy az ő befolyásával kezelendő lucratív vállalatba fektette, hanem egy fiatal államnak fix kamatokra adta át; — és akkor midőn a legkevésbé előnyös és nem is egészen biztos magyar vasuti papirok árában ezen összegnél még jóval többet sikerült az országba hoznunk.

Nem uraim, a bank alaptőkéjének beszerzését én nem tartom lehetetlennek, hanem egy más nehézsége van a dolognak. — Nálunk felül kerekedett az a nézet, hogy mi az osztrák nemzeti banktól nem válhatunk el addig, míg a valuta helyre nem lesz állítva, s e nézetet most utána mondja egyik ember a másiknak.

Én ellenkezőleg gondolkozom. Én azt hiszem, hogy nekünk nem kell a valutát helyreállítanunk és nem szükség, hogy a felállítandó magyar bank érczcel fizessen.

A valuta helyreállítása abban áll, hogy azon 400 millió államjegyekben és kincstári utalványokban levő függő adósság, mely az 1866. július 7-én kiadott császári törvényen alapszik fundirattassék. Ha ezen adósságból mi a községi kiadások eddigi arányában fognánk részesülni, a mi egyébiránt még

eldöntve nincs, és ha a kérdéses 400 millió elosztásakor abból legalább is 50 millió forint minket nem illető kincstári utalványban állana fenn: akkor is több jutna nekünk 100 millió forint olyan adósságnál, a melyet el kellene helyeznünk és a melyért kamatot kellene fizetnünk.

E nehézséghez járul még az a 80 millió forint elintézése is, a melyet az 1862-iki bank-acta szerint a birodalom az osztrák nemzeti banknak adósa. Igaz ugyan, hogy mi már többször kijelentettük, miszerint e 80 millió forint által mi magunkat kötelezve nem érezzük, mindazonáltal a kérdés még eldöntetlenül fennáll.

Ismerve ezen nehézségeket én is azt hiszem, hogy a valuta helyreállítása érdekében hozandó áldozatra nemcsak mi, de még a Lajthántuli tartományok sem képesek.

De nem is törekedhetünk mi is egy érczrel fizető bank felállítására mindaddig, míg oly hatalmas és ellenséges vetélytárs áll szembe bankalapítási törekvéseinkkel mint az osztrák nemzeti bank.

Hanem annak épen nem látom semmi nevezetes akadályát, hogy osztozzunk meg a Lajthántuli tartományokkal az államjegyekben levő függő adósság felett, tartsuk azt meg saját államjegyeink alakjában függő adósságnak, és állítsunk egy kellően alapított magyar bankot, a melynek jegyei az államjegyekkel együtt kényszer forgalmat élvezzenek.

Igy van ez ma is tényleg, csak azzal a különbséggel, hogy mind az állam függő adóssága, mind az osztrák nemzeti banknak kényszer forgalommal bíró jegyei kizárólag az osztrák hitel, kereskedelem és ipar érdekeit gyámolítják, s nekünk csak morzsákként hullatnak néhány forintot.

Az elintézés ezen módjának csak egy komoly akadálya lehetne és ez abban állana, ha a Lajthántuli tartományok kormánya megtagadná a mi állam és bankjegyeinktől azt a kényszerforgalmat, a melyet mi folytonosan szó nélkül türtünk azok hasonló jegyeivel szemben. — Megvallom, hogy ez lehető, de én nem tehetem fel a mi koronás királyunk másik kormányától az ellenséges indulatnak azt a fokát, mely a megtagadásban az eddigi barátságos viszonyt az oroszlánnak osztozás színébe tüntetné fel.

Ismétlem tehát, hogy én minden áron egy független magyarbank felállítását óhajtom.

És ezzel uraim bevégeztem nézeteimnek előadását.

Most nyílt homlokkal állok önök előtt s bevárom elhatározásukat.

Csendesen élve szerény körömben önök felszólítását nem a kiérdemelt bizalom, hanem csak a remény kifejezésének tekintettem, melyvel polgártársaim sympathiája nyilvánult irántam.

De miután férfias, nyílt őszinteséggel elmondtam nézeteimet, önöknek reám adandó szavazatát többé nem a személyem, hanem elveim iránti bizalom záloga gyanánt fogadom. — Határozzanak és szavazzanak legjobb meggyőződésük szerint, s én biztosítom önöket, hogy azon esetben, ha önök elveimmel egyet nem érthetnének, nem fog bántani a másra adott szavazat, hanem akkor is es mindig mig keblemben a szív dobog, hangosan fogom kiáltani: éljen a szabadság, éljen a haza!

Ha pedig megválasztanak, akkor cultussá emelik bennem a szeretetet, melylyel szülő városom iránt viseltetem, s életem törekvésének feladatává teszik azt, hogy csekély erőmmel, de igaz buzgósággal arra működjem, hogy Kolozsvár város boldog legyen.

SÁMI LÁSZLÓ

VÁLASZA

A POLGÁRSÁG NEVÉBEN.

Tisztelt polgártársaim!

A végig hallgatott programbeszédből meggyőződhetünk, hogy jelöltünk őszintén a szabadelvű párt hive és tagja.

Meggyőződhetünk, hogy a szabadelvűséget nem úgy fogja fel mint az egyszeri apa ki fiának játékszerűl dobot vásárolt, de minthogy a zajt, a lármat nem szerette, a dob használatát nem engedte meg: a mi jelöltünk a szabadelvűséget nemzetünk anyagi és erkölcsi igazainak érdekében, minden alkalmmal és minden kérdésben érvényesíteni fogja.

Meggyőződhetünk, hogy a mi jelöltünknek nem csak hite van a szabadságban és Magyarország államiságában, de tudja a szabadság tudományát, és az államiság kellekeit érti, és mert érti, fél uton és a következetlenségben nem fog megállani soha, hanem a nemzet legnemesebb életösztonétől áthatottan munkálni és küzdeni fog mindenkor és mindenért, mihez a hazának joga van.

Azt mondják a jövődő jó adós, mindig megfizet a kinek tartozik. Nemzetünknek a multakért sokkal tartozik: úgy vagyok meggyőződve, hogy jelöltünk tudni fogja, az adósságból mit és mikor lehet eredménnyel követelni;

tudni fogja, hogy a viszonyokat és intézményeket, melyek nem tetszhetnek, nem lehet úgy tekinteni mint ha nem volnának, de a nem tetsző viszonyok és intézmények ellen folytonosan munkálni kell;

tudni fogja, hogy a parlamentaris rendszer mellett még a létező intézmények és adott viszonyok közt is, napról napra — bár szerény hódításokkal — de a célhoz biztosan közelíteni lehet.

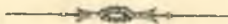
Mély érdekeltség a hazá ügye iránt, erős elhatározott akarat a hazának számokban ki nem fejezhető érdekéért és lankadatlanul küzdeni, munkálni, ez a legfőbb kellek a képviselőben. Meggyőződésem szerint e kellekek megvannak jelöltünkben, ezért kívánom én szivemből hogy éljen s képviselőnk legyen.

A választó polgárok bizalma egy olyan kiváltság, mely csak úgy nem válik érvénytelenné, ha czimét új meg új munkával és szolgálattal folytonosan megújítjuk és igazoljuk. Tudom, hogy jelöltünk így gondolkozik, és mint képviselő legjobb tehetsége szerint dolgozik a választók bizalmának megtartásáért és növekedéséért.

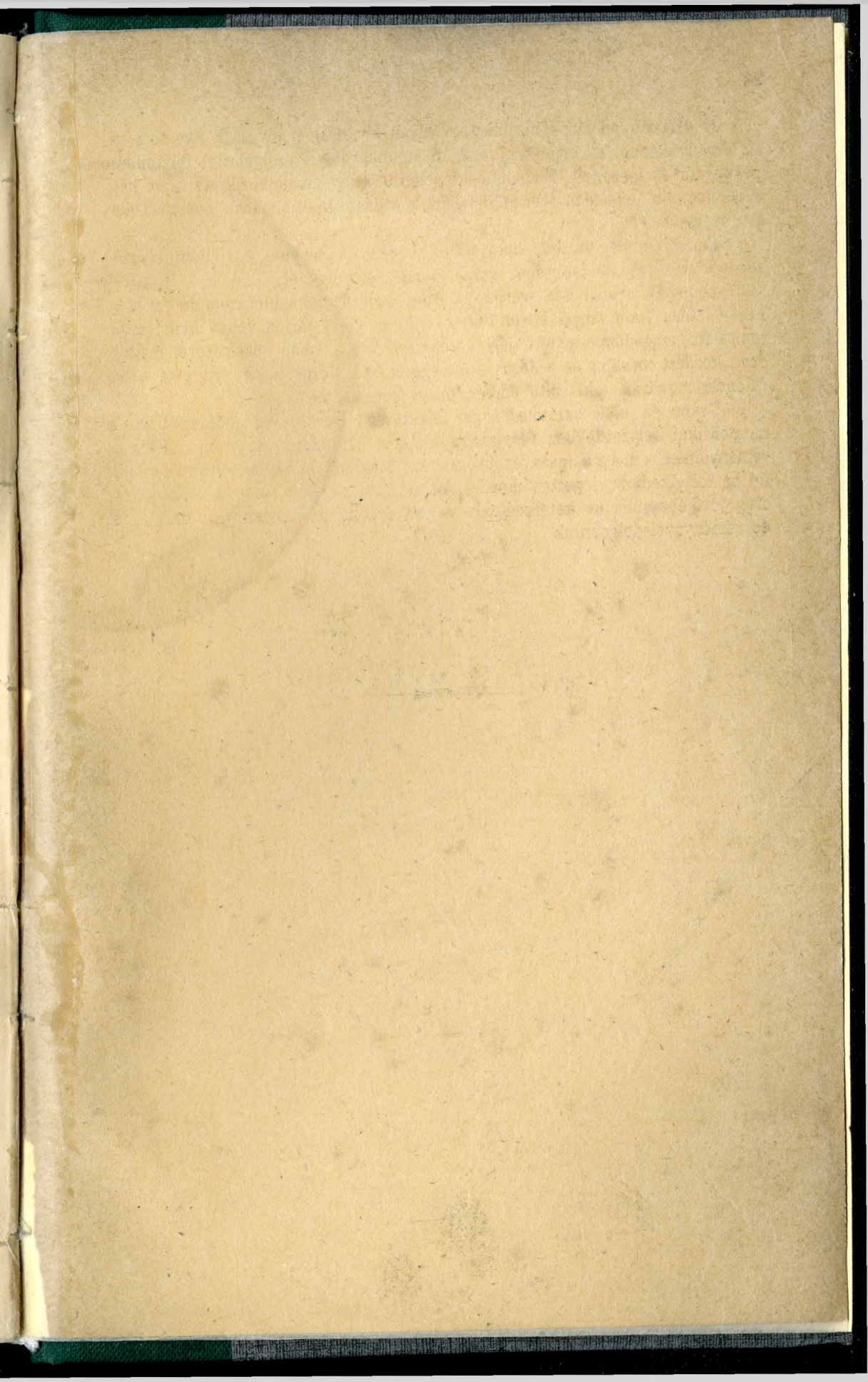
Engedjék meg uraim, hogy berekesztésül, a magunk és jelöltünk érdekében egy rövid, de tanuságos szép legendát mondjak el:

Az egyik evangelista szerint — Máté volt ha jól emlékszem, ki ezt megírta — Jézus tanítványai közül Pétert fölhevta, hogy járjon vele a nyílt tengeren. Péter engedelmeskedett, járt a tengeren, de a vihar közeledtével megijedt, kezdett merülni és a Jézus segítségét kérte. Jézus kezét nyújtotta a merülőnek, mondván: „kis hitű ember, miért kételkedtél.“

Uraim és jelölt barátom! nagy jelentőségű igazság van e legendában. A mi politikai helyzetünkben és viszonyaink közt azt jelenti, hogy ha hitünk és reményünket a h a z a igaza és jövője iránt megtartjuk, bátran bizton lehetünk; de ha kételkedünk, legottan merülni kezdünk a hazával együtt: Magyarország jövőjébe soha ne kételkedjünk, e jövő érdekében mindannyian erős hittel és reménnyel dolgozzunk.

BEZÁRÓ

1875.

2012

5-6-2006.

